

DOI: <https://doi.org/10.21564/2707-7039.1.307881>

Сергій Максимов і Наталія Сатохіна*

Шановні читачі!

Поточне число журналу присвячено філософському осмисленню співвідношення права і війни. Воно стало продовженням панельної дискусії “**Право і війна: голоси філософів,**” проведеної в рамках VI Харківського міжнародного юридичного форуму, до учасників якої пізніше приєдналися інші автори. Як і дискусія, що йому передувала, цей тематичний випуск журналу мотивований бажанням надати голос праву серед зброї через надання голосу філософам і таким чином вкотре поставити питання про сенс права.

Перші три статті так чи інакше повертають нас до питання про природу права, що в умовах війни постає як питання про його існування. Число відкриває стаття швейцарського філософа, Президента Міжнародної асоціації філософії права та соціальної філософії **Маттіаса Мальмана** (Цюрих) “Війна – розчарування у праві?” У ній автор реконструює деякі філософії війни та намагається з’ясувати, чи існує внутрішній зв’язок між правом, етикою та розумом, з одного боку, та силою, з іншого. Професор Мальман доводить, що норми не можуть бути зведені до сили, як і розумні підстави, а війна – це заперечення верховенства права та обґрунтованих етичних принципів, а не їхнє приховане ядро. Натомість філософії, які ототожнюють зобов’язання та розумні підстави із силою (як-от філософія Фрідріха Ніцше), посилюють позицію тих, хто хоче

*Сергій Іванович Максимов, доктор юридичних наук, професор кафедри прав людини та юридичної методології, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (Україна); член-кореспондент Національної академії правових наук України; головний редактор журналу “Філософія права і загальна теорія права.”

Sergiy Maksymov, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor at the Department of Human Rights and Legal Methodology, Yaroslav Mudryi National Law University (Ukraine); Correspondence-member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine; Editor-in-chief of “Philosophy of Law and General Theory of Law” journal.

e-mail: s_maximov@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-3165-8142

Наталія Іванівна Сатохіна, кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри прав людини та юридичної методології, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (Україна).

Nataliia Satokhina, Candidate of Legal Sciences, Associate Professor at the Department of Human Rights and Legal Methodology, Yaroslav Mudryi National Law University (Ukraine).

e-mail: nataliasatokhina@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2480-9405

замінити криккі та обмежені елементи верховенства права на національному та міжнародному рівнях руйнівними силами нормативно необмеженої влади.

У статті **Олексія Стовби** (Харків) “Яке право ‘є’ можливим під час війни?” автор у феноменологічному ключі протиставляє право у мирні часи як “тихе підґрунтя повсякденності,” схоже на повітря або світло, праву в умовах війни, коли нам не вистачає “повітря або світла,” і право існує не як мовчазний постійний фон, а як спалах у пільмі. Якщо у мирні часи, – пише автор, – право дає існувати соціальному світові в цілому і нам як частинкам цього світу, то під час війни спільний світ буття-з-Іншими чи горизонт спільних можливостей виявляється замкненим.

Професорка університету Палермо (Італія) **Ізабель Трухільо** доходить висновку про необхідність переосмислення поняття права досліджуючи співвідношення прав людини і війни. У статті “Права людини та *jus contra bellum*” авторка показує, як практика захисту прав людини, започаткована з метою уникнення воєн, еволюціонувала неоднозначно до такої міри, що початкове протиставлення захисту прав і війни перетворилося на свою протилежність: права людини стали складовою *jus ad bellum*, *jus in bello* та *jus ex bello*, замість того, щоб бути складовою *jus contra bellum*. Цю еволюцію вона вважає провалом початкового проекту через небажання держав змінюватись відповідно до їхніх власних пропозицій, а також збереження словника та логіки природних прав, які не є правами людини. Логіка прав людини і логіка війни, на думку авторки, залишаються несумісними.

Наступні декілька статей присвячено морально-правовій проблематиці. Зокрема, директор Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України **Анатолій Єрмоленко** (Київ) у своїй статті “Морально-правовий дискурс війни в умовах російської агресії проти України” досліджує морально-правові аспекти філософського дискурсу російської агресії проти України як предмету практичної філософії. Автор показує спорідненість сучасного соціально-політичного режиму Росії з німецьким націонал-соціалізмом і зауважує постмодерністський характер ідеологічного забезпечення його легітимності, а також виявляє соціально-психологічний фундамент “руського мира.” У тексті актуалізовано також полеміку з Юргеном Габермасом, зокрема піддано критиці його концепт перемовин, в якому фактично ігноровані законні інтереси України. Наголошуючи на обмеженості звернення до перемовин і необхідності спротиву російським агресорам, автор зауважує неправомірність заперечення евристичних можливостей комунікативної парадигми в сучасній практичній філософії.

Професор Афіньського національного університету імені Каподістрії (Греція) **Константінос А. Папагеоргіу** пропонує нам переосмислити поняття справедливої війни на прикладі російської агресії проти України. У статті “Вочевидь несправедлива (але й вочевидь справедлива) війна” він доводить право України захищатися від російської агресії, як з точки зору міжнародного права, так і в контексті теорії справедливої війни, а також обґрунтовує морально-політичний обов’язок демократичних країн виявляти солідарність з Україною і в такий спосіб сприяти розвитку відносин незалежності та рівності свободи між державами.

Поняття справедливої війни стало також предметом осмислення польського дослідника **Пьотра Шиманця** (Валбжис), який, зокрема, задається питанням “Чи потрібне нам юридичне поняття справедливої війни?” в однойменній статті. Стаття містить огляд витоків та розвитку юридичної концепції справедливої війни від Цицерона до Емера де Ваттеля і показує, що сутінки цього поняття зумовлені, по-перше, гіпертрофією ідеї державного суверенітету, а по-друге, переважанням правового позитивізму. Автор наполягає на тому, що концепція справедливої війни може бути використана ефективно і без лицемірства, а в сучасному міжнародному праві може бути місце для дуже вузько сформульованого поняття справедливої війни.

Наступна стаття являє собою доволі нетривіальне дослідження в рамках напрямку “право і література.” Польські дослідники **Мацей Піхляк** (Вроцлав) і **Бартош Сувінський** (Ополе) у своєму есеї “‘Тримається на точності.’ Паралелі між правом і поезією у военний час” розглядають деякі спільні моменти між правом і поезією на фоні війни. Спираючись на вибрані вірші Сергія Жадана та деяких відомих польських поетів покоління після Другої світової війни, автори виділяють три аспекти, які роблять право і поезію схожими одне на одне: спосіб опису реальності зосереджується на індивідуальному і шукає точності; обидва дискурси служать засобами пам’яті, як індивідуальної, так і колективної; вони можуть встановлювати зв’язки та взаємність між різними або навіть протилежними елементами, у крайньому випадку – навіть пов’язувати ворогів. У статті також розглядається питання про дорегулятивні функції права, зокрема впровадження людського досвіду у хаотичній реальності.

Завершує число стаття японського дослідника з Університету Хоккайдо **Юічіро Морі** “Про моральну неправильність заборони залишати батьківщину лише для чоловіків.” Автору йдеться про заборону громадянам України – чоловікам залишати країну в умовах воєнного стану, яку він аналізує з точки зору аргументу недискримінації та дорадчого погляду на свободу і стверджує, що згадана заборона несправедливо та морально неправильно дискримінує громадян України – чоловіків за ознакою їхньої статі.

Наступне число журналу стане продовженням низки згаданих тут дискусій, передовсім дискусії про природу права та його співвідношення з війною, і буде присвячено темі “Право під час війни. Феноменологічні перспективи.”